

රන්මසු උයනේ පොකුණු ආශ්‍රිත ජල කළමනාකරණය සහ එහි වාස්තුවිද්‍යාව

යූ.එච්.පී.කේ.එස්. රත්නායක

පුරාවිද්‍යා සහ උරුම කළමනාකරණ අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය
uhgksrathnayaka@gmail.com

ප්‍රමුඛ පදාර්ථමසු උයන, ජල කළමනාකරණය, වාස්තුවිද්‍යාව, පොකුණ

හැඳින්වීම

වසර දහස් ගණනක අතීතයකට දිවෙන අනුරාධපුර නගරය එදා රාජකීයන්ගේ අගනගරය බවට පත් ව තිබිණි. ඔවුන් සිය අගනගරය කේන්ද්‍ර කරගෙන සංස්කෘතික ආගමික පිබිදීමක් ඇති කළ අතර ඔවුන් සිය විනෝදය උදෙසා ද නගරයේ ස්ථානයක් වෙන් කර තිබිණ. තිසාවැවෙහි ජල ධාරාවෙන් ජලය ලබාගෙන රාජකීය ජල ස්නාන ස්ථානය ලෙස රන්මසු උයන සකස් කර තිබේ. මෙය වියළි කලාපයේ පිහිටිය ද උයන පුරාවටම ජලය පැවතීමට සැලසුම් කිරීම හේතුවෙන් සෞම්‍ය තෙත් දේශගුණික තත්ත්වයක් මෙහි දැනට ද පවතියි. රන්මසු උයනෙහි එදා පැවති මනා ජල කළමනාකරණය සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ වර්තමානයේ ශේෂිත සාධක අනුව පසක් වේ. මෙහි මනා ජල කළමනාකරණයක් සඳහා උසස් වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණයන්ගෙන් අනූන පොකුණු දෙකක් සහ උද්‍යානය පුරා විහිද යන ඇළ මාර්ග පද්ධතියක් පදනම් කරගෙන තිබේ. එක් පොකුණකින් පිරී ඉතිරි යන ජලය මනා කළමනාකරණයකින් අනෙක් පොකුණට ලබාදෙන අතර උමං නළ මාර්ග ඔස්සේ ද පොකුණු සඳහා අවශ්‍ය ජලය ලබා ගැනීමට සැලසුම් කර තිබේ. ජලය ඉතා වටිනා සම්පතක් වශයෙන් ජලය භාවිතයට මිලක් නියම වූ පැරණි සමාජය තුළ ජලය ක්‍රීඩාව සහ විනෝදය උදෙසා යොදාගත්ත ද මනා කළමනාකාරීත්වයක්

තිබූ ආකාරය අනුරාධපුර රන්මසු උයන පොකුණු තුළින් පසක් වේ. මේ අනුව රන්මසු උයන පොකුණු ආශ්‍රිතව පැවති සුවිශේෂී ජල කළමනාකරණයන් එහි විශිෂ්ට වූ වාස්තුවිද්‍යාවත් පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීම මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික අභිප්‍රාය වේ.

ක්‍රමවේදය

මේ පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීමේ දී ක්‍රමවේද කිහිපයක් යටතේ අධ්‍යයනය කිරීම සිදු විය. මූලික දත්ත රැස් කිරීම ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනයෙන් සිදු විය. ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනයේදී සැලසුම් ඇදීම, මිනුම් ලබාගැනීම, ඡායාරූප ගැනීම සිදු කෙරිණ. එසේම අනුරාධපුර ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත අනුරාධපුර යුගයට අයත් අනෙක් පොකුණු සහ මෙම උද්‍යානයෙහි වූ පොකුණු දෙක ආශ්‍රිත වූ ජල කළමනාකරණය සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ පිළිබඳ සන්සන්දනාත්මක අධ්‍යනය තුළින් මෙම පොකුණු දෙක ආශ්‍රිත සුවිශේෂී ජල කළමනාකරණ සහ වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ හඳුනාගැනීමට කටයුතු කෙරිණ. ක්ෂේත්‍ර නොවන අධ්‍යයනය මඟින් ද පුස්තකාල සමීක්ෂණය ඔස්සේ සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය පරිශීලනය කිරීම ඔස්සේ ද තොරතුරු ලබා ගන්නා ලදී.

ප්‍රතිඵල හා සාකච්ඡා

රන්මසු උයන ක්‍රීස්තු වර්ෂ දෙවැනි සියවසේ සිට ක්‍රීස්තු වර්ෂ දසවැනි සියවස පමණ වන තෙක් ඉතා හොඳින් පැවති උද්‍යානයක් වී තිබේ. ක්‍රීස්තු වර්ෂ 956-972 අතර කාලයේ අනුරාධපුර රාජ්‍යය කළ හතරවැනි මිහිඳු රජතුමා තිසාවැවේ ජලය සැපයීම පිළිබඳව පනවන ලද ව්‍යවස්ථා සහිත වෙස්සගිරි පුවරු ලිපියෙහි රන්මසු උයන පිළිබඳ සඳහන් වේ. තිසාවැවේ සොරොච්චෙන් ජලය නිකුත් කිරීමේ දී දියකැට පහණෙහි මුදුන පෙනෙන තෙක් ජලය තබා ගත යුතු බවත් එසේ තබා ගන්නා ජලය රන්මසු උයනට ද, ක්‍රීඩා මණ්ඩපය, උයනේ පොකුණු, මහනෙල් පොකුණ යන තැන්වලට සැපයිය යුතු බව ව්‍යවස්ථාවේ සඳහන් වේ. මේ අනුව ක්‍රීස්තු වර්ෂ දසවැනි සියවසේදී ද උයන සහ පොකුණු ඉතා හොඳින් පැවත තිබේ (රත්නපාල, 1999, 139: 141).

අතීත ජල කළමනාකරණ ක්‍රියාවලිය තුළ වැදගත් සාධකයක් ලෙස පොකුණු නිර්මාණය වැදගත් වී තිබේ. පොකුණු නිර්මාණයේ විවිධ අරමුණු අතරින් රන්මසු උයනෙහි වූ පොකුණු සහ ඒ ආශ්‍රිත ජල කළමනාකරණ ක්‍රියාවලිය, ජල ක්‍රීඩාව පරිසර අලංකරණය සහ පරිසරය සිසිල් ව පවත්වා ගැනීම යන කරුණු පිළිබඳ අවධානයට ලක්කරමින් වාස්තුවිද්‍යාත්මක තාක්ෂණය උපරිමයෙන් භාවිත කරමින් සිදු කළ නිර්මාණයක් බව පර්යේෂණයන්ට අනුව පැහැදිලි ය.

තිසාවැවෙන් ප්‍රධාන සැපයුම් ඇළ මාර්ගයට පැමිණෙන ජලය රන්මසු උයන් භූමියෙහි සමෝච්ඡ රේඛා අනුව යොදා ඇති පැළ මාර්ග ඔස්සේ උයනෙහි දසක පුරා විහිදෙමින් අවසන්දී පොකුණු දෙක සඳහා අවශ්‍ය ජලය සම්පාදනය කරයි. පොකුණු තුළින් ඉවත් කරනා ජලය ක්‍රමවත් ඇළ මාර්ග පද්ධතියක් ඔස්සේ උද්‍යානයෙහි වූ ගස් වැල් සඳහා බෙදා

හරියි. උද්‍යානය පුරා විසිරී ඇති ඇළ මාර්ග,

පොකුණු සඳහා ජලය ලබා දෙන ප්‍රධාන ඇළ මාර්ගය

පොකුණු සඳහා ජලය ලබා දෙන අතුරු ඇළ මාර්ග

පොකුණුවලින් ජලය ඉවත් කරනා ඇළ මාර්ග (කාණු)

වශයෙන් ජල කළමනාකරණය සඳහා වූ කොටස් කිහිපයක් හඳුනාගත හැකි විය. කුඩා ප්‍රමාණයෙන් තනා ඇති මෙම ඇළ මාර්ග සියල්ලම භූමියෙහි උචිත ස්ථාන තුළ සම උස් රේඛා අනුව යොදා ඇති අතර සෘජු රේඛාවක් ආකාරයෙන් තොරව භූ දර්ශනයට අනුකූලව යොදා ඇත. ඇළ මාර්ග තැනීමේ දී ප්‍රධානම මාධ්‍ය වශයෙන් පිළිස්සූ ගඩොල් සහ ග්‍රැනයිට් පාෂාණය භාවිත කර ඇති අතර යට කොටස සඳහා ග්‍රැනයිට් ද ඒමත පිළිස්සූ ගඩොල් ද අතුරමින් ඉඳි කර තිබේ. ජල කාන්දුව වළකමින් බැස්ම ආරක්ෂා වන පරිදි ග්‍රැනයිට් සහ ගඩොල් සමාන්තරව එක මත එක අතුරා තිබේ.

රන්මසු උයනෙහි මධ්‍යය ප්‍රමාණයේ පොකුණු දෙකක් වන අතර එම පොකුණු ගර්භ හැඩයෙන් වතුරප්‍රාකාර හැඩයක් ගනියි. ඔපමට්ටම් ගල් පුවරු බදාම භාවිතයෙන් තොරව පොකුණු නිර්මාණයට යොදාගෙන තිබේ. මෙම පොකුණු දෙකෙන් එක් පොකුණක් තනිව පිහිටි පොකුණක් වන අතර අනෙක් පොකුණ තවත් කුඩා පොකුණක් සමග බද්ධ වූ යුගල පොකුණකි. තනිව පිහිටි පොකුණෙහි දිග අඩි 37ක් ද පළල අඩි 25 අඟල් 8ක් ද වන අතර පොකුණට බැසීම සඳහා පියගැට 4කින් සමන්විත පියගැටපෙළකි. මෙම පොකුණ නිර්මාණය සඳහා වන්දකාන්ත පාෂාණය උපයෝගී කරගෙන තිබේ. මෙහි දිය කෙළියේ යෙදෙනා හස්තීන් පිහිටි කළු ගලෙහි කැටයම් කොට ඇත්තේ අඟල්

3ක් පමණ කළුගල හැරීමෙන් රූප ඉදිරියට මතු කිරීමෙනි. පොකුණ අභ්‍යන්තරයෙන් පිහිටි ගලට සම්බන්ධ කරමින් ගල් උළුවස්සක් සහ පියැස්සක් සහිතව නිර්මාණය කර ඇති අඩි 11යි අඟල් 1ක් දිගකින් සහ අඩි 9ක් උසකින් යුක්ත වන කුටීරය මෙහි අපූර්ව වාස්තුවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ විදහා පායි. මෙම පොකුණෙන් පිරි ඉතිරි යන ජලය ගඩොලින් තැනූ කුඩා ඇළ මගක් ඔස්සේ මෙහි වූ අනෙක් පොකුණට සැපයීම සිදු කර තිබේ.

යුගල වශයෙන් පිහිටි අනෙක් පොකුණෙහි දිග අඩි 30 අඟල් 7ක් ද පළල අඩි 30 අඟල් 2ක් ද වේ. පොකුණට බැසීම සඳහා පියගැට 7කි. මෙහි ද පොකුණු ගර්භය වතුරසාකාර හැඩයක් ගනියි. මෙම පොකුණට ජලය ලබා දෙන ප්‍රධාන ඇළ මාර්ගය පොකුණට තරමක් නොදුරින් අවසන් වන අතර එතැන් පටන් එම ඇළ මාර්ගය අඩි 35ක් පමණ වන උමං නළ මාර්ගයක් වශයෙන් පොකුණ දක්වා ක්‍රියාත්මක වේ. ද්විත්ව පොකුණෙහි එකට බද්ධව ඇති කුඩා පොකුණ ආයතන වතුරසාකාර හැඩයක් ගනියි. මෙය විශාල පොකුණට තරමක් ඉහළින් පවතින අතර උමං නළ මාර්ගය මෙම පොකුණට විවෘත වී ඇත. එම පොකුණෙන් රොන් මඩ පෙරි පිරිසිදු ජලය එම පොකුණට බද්ධව ඇති විශාල පොකුණට ලබා ගැනීමට හැකි ලෙස එය සැලසුම් කර තිබේ. මෙම පොකුණෙහි අපවිත්‍ර ජලය භූ ගත නළ මාර්ග ඔස්සේ උද්‍යානයෙහි වූ විල් තුළට සම්බන්ධ කර තිබේ.

වාස්තුවිද්‍යාත්මක තාක්ෂණය හා බද්ධව අපූර්වතම ජල කළමනාකරණයක් දැක ගත හැකි රන්මසු උයනෙහි උයන පුරා විහිදුන ඇළ මාර්ග පද්ධතිය ඇතුළු පොකුණු ආශ්‍රිත ජල කළමනාකරණ ක්‍රියාවලිය තුළ භාවිතයෙන් ඉවතලන ජලය අවසන්දී උද්‍යානයෙහි වූ විල් තුළට ලබා ගැනීමට හැකි වන ලෙස සැලසුම් කර ඇති ආකාරය මෙම පර්යේෂණය මගින් පැහැදිලි ය. පැරණි සමාජයේ මිලක් නියම වී තිබූ ජල සම්පත විනෝදය, පරිසර අලංකාරය සහ පාරිසරික සිසිලස්භාවය උදෙසා යොදාගත්තද මනා ජල කළමනාකාරිත්වයකින් යුතුව භාවිත කළ බව මෙ තුළින් පැහැදිලි ය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

රත්නපාල, ඊ.ඇම්. (1999) *අසිරිමත් අනුරපුරය* දිවුලපිටිය: සරස්වතී ප්‍රකාශන.

පරණවිතාන, සෙනරත්. (1972) *පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ*. බොරැස්ගමුව: විසිදුනු ප්‍රකාශකයෝ.